

65 Jaar Molukkers in Nederland:

Op dienstbevel of niet?

2016 is een bijzonder jaar voor de Molukse gemeenschap in Nederland, want dan is het 65 jaar geleden dat in 1951 ongeveer 12.500 Molukse militairen en hun gezinnen voet aan wal zetten in de havens van Rotterdam en Amsterdam. In de vorige Nieuwsbrief is uitgebreid besproken hoe de gebeurtenissen in de nieuwe staat Indonesië en het uitroepen van de onafhankelijke Republiek der Zuid-Molukken een en ander voor de voormalige KNIL-militairen in een stroomversnelling bracht. Het resultaat was dat 3.500 Molukse ex-KNIL militairen naar Nederland vertrokken. Dat dat onder druk gebeurde staat als een paal boven water, maar hoe zat het met het dienstbevel, en wie gingen aan boord?

Dienstbevel of niet?

Tussen de Nederlandse regering en de Molukse gemeenschap bestond een fundamenteel verschil van mening over de komst naar Nederland: was daartoe een dienstbevel gegeven of niet? Molukkers zeiden volmondig ja, terwijl de Nederlandse regering volhield dat het een eigen keuze was. Dit meningsverschil gaat verder dan de vraag hoe het precies is gegaan. Het gaat immers ook over wie welke verantwoordelijkheid draagt. In de vorige nieuwsbrief schreven we al dat de Molukse ex-KNIL-militairen die nog onder verantwoordelijkheid van de Nederlandse regering vielen in februari 1951 drie opties kregen voorgelegd. Ze konden overgaan naar het Indonesische leger, kiezen voor afvloeiing ter plaatse (op Java dus) of voor een tijdelijke opzending naar Nederland. Geen van de drie opties was aantrekkelijk voor de Molukse militairen. Zij wilden immers naar de Molukken of naar het daar vlakbij gelegen Nederlands Nieuw-Guinea. Om de Molukkers toch tot een keuze te dwingen dreigde de Nederlandse regering met een dienstbevel als er geen keuze zou worden gemaakt. Dat bevel is bekend onder de naam AC-363. Het luidde dat men zich moest inschepen voor tijdelijk vertrek naar Nederland. Echter, dat bevel zou pas formeel worden gegeven als daarvoor toestemming was gegeven door de hoogste Nederlandse Militair in Indonesië, kolonel Van Santen. Om de druk tot kiezen op te voeren moest na het voorleggen van de drie keuzes ook het dienstbevel hardop worden voorgelezen. Hier gaat het dus al mis. Los van het feit dat de drie keuzes voor de Molukse militairen geen echte keuzes waren, werden ze ook geconfronteerd met een hardop voorgelezen dienstbevel. En er zijn aanwijzingen dat Nederlandse commandanten tijdens het voorlezen hebben verzwegen dat het om een 'mogelijk dienstbevel' ging. Lange tijd werd in de archieven niets aangetroffen dat erop wees dat Kolonel Van Santen toestemming had gegeven om ergens een dienstbevel uit te vaardigen. De Nederlandse regering kon zich daarachter verschuilen als zij ontkende een dienstbevel te hebben gegeven. Er stond immers niets op papier, dacht men...

KONINKLIJKE LANDMACHT
ONTWIKKELINGSCOMMANDO IN INDONESIË
COMANDO NEDERLANDSE RAYONS IN INDONESIË

No: A C - 3 8 8.

Bijlagen : gene.

DJAKARTA, 24 Februari 1951.

1. Alle ongehuwde militairen in den zin van mijn instructie No. AC-379 dd. 20 Februari 1951, ingedeeld bij het Sub. Bat. AMBON te DJAKARTA, die zich nog niet vrijwillig hebben uitgesproken voor opzending naar NEDERLAND of afvloeiing HIER TE LANDE, gelast ik hierbij zich aanstonds gereed te maken voor opzending naar NEDERLAND en zich in te schepen aan boord van de "ROMA", welk schip omstreeks 2 Maart 1951 van DJAKARTA naar NEDERLAND zal vertrekken.
2. Van hen, die aan dit dienstbevel geen gevolg geven, wordt het dienstverband als beëindigd beschouwd. Zij worden aanstonds uit het Leger ontslagen.
3. Dit bevel dient op drie achtereenvolgende appels te worden voorgelezen en vervolgens op meerdere duidelijk zichtbare plaatsen ter publicatie opgehangen.

DE COMMANDANT NEDERLANDSE
RAYONS IN INDONESIË,

A. van SANTEN.
Kolonel.

Tijdens het onderzoek voor het boek 'In Nederland gebleven' werden echter toch twee officiële dienstbevelen gevonden voor vertrek naar Nederland. Het eerste bevel was voor een groep vrijgezellen die met het schip de Roma zouden vertrekken. Op het laatste moment weigerden zij omdat zij hun wapens mee wilden nemen. Kolonel Van Santen beval dat er drie dagen achtereen een dienstbevel, dat hij op 24 februari ondertekende, moest worden voorgelezen. Uiteindelijk gingen de vrijgezellen aan boord nadat was overeengekomen dat zij hun wapens op de kade mochten inleveren. Het tweede dienstbevel was voor de militairen die met de Castelbianco zouden vertrekken. Wat zegt dit alles over het dienstbevel? Formeel, dus met toestemming van Kolonel Van Santen is het dienstbevel (zover we bewijzen hebben) slechts in twee gevallen gebruikt voor opzending naar Nederland. Het dienstbevel hing wel continue als een zwarte wolk boven de keuzes die de militairen werden voorgelegd. En in de praktijk hebben lokale commandanten bewust of onbewust de Molukse militairen doen geloven dat er een dienstbevel lag. Een vrijwillige keuze kan dat niet genoemd worden.

Wel of niet mee mogen

Tegen de achtergrond van strubbelingen over het aan boord gaan voor de reis naar

Nederland speelde ook mee wie er allemaal mee mocht. Met de transporten kwamen niet alleen KNIL-militairen en hun gezinnen mee, er kwamen ook Molukkers mee die dienden bij de Marine, politierekruten, burgers en verstekelingen.

Bij het laatste transport met de Kota Inten die op 25 mei 1951 zou vertrekken, speelde opnieuw de kwestie van burgers, waarvan de Molukse militairen vonden dat ze mee moesten gaan naar Nederland. Het ging onder andere om Molukse burgers die actief waren in RMS-organisaties. Mogelijk omdat het het laatste transport was en deze groep Molukse burgers kwetsbaar was mochten zij van de Nederlandse legerleiding mee. Bij de eerdere transporten probeerde de legerleiding dat tegen te houden. Dat Molukse militairen niet voor een gat te vangen waren blijkt uit het feit dat meerdere Molukse militairen bij het scheepgaan ineens een groter gezin hadden dan ze in werkelijkheid hadden. Ze hadden ineens meer kinderen, of bleken zelfs ineens vrouw en kinderen te hebben. De vorige RMS-president F. Tutuhatunewa bijvoorbeeld kwam als 'pleegzoon' van sergeant-majoor J. Mailuhu naar Nederland.

Deze creatieve oplossingen staan in schril contrast met verhalen over familieleden die niet mee mochten. Er doen binnen de Molukse gemeenschap verhalen de ronde dat er per gezin maar drie kinderen mee mochten. Dat kan in een enkel geval zo hebben uitgepakt, algemeen beleid was het niet zoals wel blijkt uit de kinderrijke gezinnen die op de passagierslijsten staan genoemd. Wel beleid was dat alleen minderjarige en zogenaamde afhankelijke familieleden mee mochten. Dat betekende dat volwassen kinderen, maar ook moeders die als weduwe inwonend waren bij hun zoon niet mee mochten. Naast de 'plotseling uitgebreide' gezinnen kwamen dus ook veel onvolledige gezinnen naar Nederland. In 1951 werd geschat dat zo'n 150 vrouwen en 350 kinderen waren achtergebleven. Tot in de jaren zestig werden er verzoeken gedaan door 'achtergeblevenen' om met hun familie in Nederland te worden herenigd. Die zijn niet allemaal gehonoreerd.

Links: Marinegezin in Bergen (Noord-Holland) (MHM/coll. O. da Costa)

Rechts: Frits Palyama, Toontje Tomaso en Karel Ligtenberg (MHM/coll. H. Keppy)

Behalve in het KNIL dienden er ook Molukkers bij de Koninklijke Marine. Deze werd na de dekolonisatie niet opgeheven. Van de Molukse Marinemensen die naar Nederland kwamen, kwamen er 67 mee met dezelfde transportschepen als de KNIL-militairen. De rest (32 mannen) 'voer thuis', zoals dat heette: zij kwamen dienend op een marineschip naar Nederland.

Tenslotte kwamen nog 80 verstekelingen mee met de transporten. Een deel van hen werd gevormd door voormalige politierekruten van de deelstaat Oost-Indonesië. Zij hadden in maart 1950, nog voor de uitroeping van de RMS, meegedaan aan een poging om de deelstaat Oost-Indonesië buiten de Indonesische Eenheidsstaat te houden. Toen dat mislukte doken zij onder bij de Molukse KNIL-militairen en werden onder hun vleugels mee aan boord richting Nederland gesmokkeld.